

Historisch Jaarboek
voor het
Land van Zwentibold

XXIV
Uitgave 2003

OUDHEIDKUNDIG BODEMONDERZOEK TE STEIN E.O. 7 (2002)

[W.P.A.M.HENDRIX](#)

ALGEMEEN

In 2002 hadden de vondsten uit de Bandkeramische periode de overhand. Het getuigt ervan hoe rijk deze regio is aan overblijfselen van deze cultuur, die in het Vroeg-Neolithicum tussen 5400 en 4900 voor Christus hier gevestigd was. Zowel te Elsloo als te Geverik werden omvangrijke sporen van nederzettingen aangetroffen.

Zoals gebruikelijk ook de vermelding van diverse oppervlaktevondsten die gedaan werden bij veldonderzoek. Behalve de bijna traditionele discussie met de jachtopziener blijft het een aangename en verrijkende bezigheid de velden in het Land van Zwentibold te 'belopen'.

BANDKERAMIEK AAN DE JOAN RIVIUSSTRAAT / BANDKERAMIEKERSSTRAAT TE ELSLOO

Door Archol bv (Leiden) werd eind juni 2002 in opdracht van de provincie Limburg en de gemeente Stein een archeologisch onderzoek uitgevoerd op een terrein gelegen op de hoek van de Joan Riviusstraat en de Bandkeramiekersstraat te Elsloo. Dit onderzoek vond plaats in het gebied waar prof. Modderman in de jaren vijftig en zestig de grote Bandkeramische nederzetting Stein-Elsloo met naastgelegen grafveld opgroef. De opgraving in juni 2003 werd noodzakelijk geacht vanwege de bouw van seniorenwoningen op een plek waar Modderman in de jaren zestig geen onderzoek kon uitvoeren. In 1998 werd bij grondwerkzaamheden voor de St. Jozefschool de in het asfalt vastgelegde plattegrond van een Bandkeramisch gebouw verwijderd en werden eveneens vondsten van de hier aanwezige nederzetting gedaan.

In het opgravingsvlak met een lengte van 40 m en een breedte tussen 9 en 20 m werden zoals verwacht sporen van de toenmalige bewoning aangetroffen. Het betrof een 20-tal sporen waarvan een groot deel reeds door Modderman onderzocht en gedocumenteerd werd. Het onderzoek in 2002 leverde 7 nieuwe sporen op en vondsten uit kuilen die door Modderman vanwege de toenmalige omstandigheden slechts beperkt onderzocht konden worden. De grondsporen en overige vondsten behoren tot twee reeds bekende huiserven, namelijk van huis 44 en huis 57 (Modderman 1970).

Onderhavig onderzoek heeft geleerd dat huis 44 tot het type 3 (*Kleinbauten*) moet worden gerekend tot de Jonge Periode van de Bandkeramiek. Verder werd uit

een afvalkuil (kuil 10) een grote hoeveelheid aardewerk en vuurstenen werktuigen geborgen. De kuil wordt op basis van de vorm en diepte geïnterpreteerd als een graansilo die, na hiervoor ongeschikt te zijn geraakt, gebruikt werd als afvalkuil. Archeobotanisch onderzoek van diverse lagen in kuil 10 wees uit dat een concentratie van verkoolde zaden van melganzenvoet en zwaluwtong aanwezig was. Daarnaast werden de gangbare cultuurgewassen zoals eenkoorn, emmer, hazelaar, appel, en ook kruiden zoals dravik, beemdgras en ringelwikke gevonden. Akerkool werd aangetroffen in een tweetal paalsporen (Van Wijk 2002).

Fig. 1. Kleine dissel van amfiboliet uit Stein-Elsloo (l x b x h = 58 x 15 x 13 mm; StEI02VI).

Na de opgraving heb ik het betreffende terrein bezocht en vond een kleine dissel in een gecoupeerd paalspoor waarvan de coupe deels was weggespoeld door afstromend regenwater. Het is een fraai exemplaar van groene amfiboliet met aan de snede een lichte beschadiging (zie figuur 1). Deze vondst is in de rapportage van Van Wijk in 2002 opgenomen.

Bijzonder waren de verkleuringen op de bodem van de in juli uitgegraven bouwput voor de seniorenwoningen (zie figuur 2). De sporen van de Bandkeramische nederzetting die hier 7000 jaar geleden stond, waren duidelijk aanwezig. Het

Fig. 2. De bouwput met Bandkeramische sporen te Stein-Elsloo.

was net alsof het opgravingsvlak van het onderzoek van ongeveer 40 jaar geleden weer aanwezig was. Een tiental afvalkuilen vertoonde sporen van eerder onderzoek. Door de grote tijddruk die er in de jaren zestig aanwezig was, konden niet alle blootgelegde sporen onderzocht worden en dat was in de bouwput van 2002 goed te zien. Uit twee afvalkuilen die door Modderman slechts deels onderzocht waren, o.a. om een coupe te verkrijgen, konden diverse vondsten worden gered voordat ze onder het geweld van staal en beton verloren zouden gaan. Deze vondsten hebben de code StEl02VII met daarachter het kuilnummer gekregen.

*Fig. 3.
Versierd Band-
keramisch aardewerk
uit Stein-Elstloo (StEl02VII).*

Kuil 1 ligt direct ten noorden van kuil 500 en moet behoord hebben tot huis 56 (Modderman 1970 tafel 21). De paalkuilen van huis 56 waren op de bodem van de uitgegraven bouwput niet meer zichtbaar. Kuil 1 werd doorsneden door een recente keramische afvoerleiding en was rijk aan vondstmateriaal. In totaal werden 13 versierde scherven gevonden (zie figuur 3). Aan de hand van dit versierde aardewerk met bandtype AII en randtype Y4/III kan men de kuil dateren in de fase IIb t/m II d gonge Periode). Indien de veronderstelling juist is dat deze kuil behoort tot huis 56, dan valt deze datering jonger uit dan de datering in fase Id die Modderman voor dit huis geeft. Verder werden in deze kuil diverse vuurstenen klingfragmenten gevonden en tevens een krabber en een klopper. Voorts een groot randfragment van grofwandig aardewerk, voorzien van twee knobbels. Ook werd een bodemfragment van een klein formaat pot met steile wanden gevonden. Opmerkelijk is het voorkomen van een scherp grofwandig aardewerk met hematietsporen.

Kuil 2 kon worden geïdentificeerd als kuil 283 van Modderman (1970 tafel 21). Deze kuil behoorde tot huis 48 en wordt door Modderman gedateerd in fase IIb. De paalkuilen van dit huis waren niet meer zichtbaar. Duidelijk was waar te nemen dat de zuidelijke helft van deze kuil tijdens het onderzoek in de jaren zestig was ontgraven. In het noordelijk deel van deze kuil werd een spits gevonden van fraaie lichtgele transparante vuursteen en met een lichte beschadiging aan de top.

Verder is nog vermeldenswaard dat het noordwestelijk deel van huis 57 (Modderman 1970 tafel 22) na het uitgraven van de bouwput duidelijk waar te nemen was. De greppels van de langswanden waren nog compleet aanwezig, maar de greppel van de kopse zijde van het gebouw was niet meer te zien. Van de kopse zijde waren wel nog drie paalkuilen waar te nemen waarvan de middelste fraai donker gekleurd en rond van vorm was.

Fig. 4. De bouwput op het Bandkeramisch nederzettingsterrein bij Beek-Geverik.

BANDKERAMIEK IN HET GEVERIKERVELD TE BEEK

In september werden in een bouwput op het bedrijventerrein *Technoport Europ* bij het vliegveld te Beek sporen ontdekt van de daar aanwezige Bandkeramische nederzetting Beek-Geverikerveld (figuur 4). Deze nederzetting is in 2000 door middel van een aantal langgerekte opgravingsputten onderzocht (Van de Velde & Bakels 2002). De betreffende bouwput lag binnen de door het onderzoek aangetoonde begrenzing van de nederzetting. Het was daarom dan ook merkwaardig te constateren dat hier geen bouwbegeleiding plaats vond. Vlak voor het weekend werd de ontdekking gedaan en de daarop volgende maandag zouden de bouwwerkzaamheden beginnen. Slechts twee dagen stonden dus ter beschikking voor het doen van waarnemingen en het redden van vondstmateriaal met de welwillende hulp van Jean Wishaupt. De erop volgende maandag was de gehele bouwput bezaaid met boorgaten en uitkomende grond voor de fundering van het op te richten bouwwerk.

De bouwput had de afmetingen van 30 m bij 75 m en was ontgraven tot een diepte tussen 0,6 m in het westelijk deel tot 1 m in oostelijk deel van het bouwterrein. Het in de putwanden waarneembaar bodemprofiel verraadde dat het terrein aanzienlijk opgehoogd was, plaatselijk meer dan 0,5 m. Dit vond plaats rond 2000 bij de aanleg van wegen in het betreffende gebied.

Diverse strooivondsten werden gedaan op de bodem van de bouwput. In het westelijke en in het oostelijke deel van de bouwput gaven bodemsporen de opgravingsputten van het onderzoek uit 2000 aan (Van de Velde & Bakels

Fig. 5.
Versierd Bandkeramisch
aardewerk van Beek-Geverik (BeGe02IXB).

2002). Het betrof de opgravingsputten met de nummers VIa en VIb. De bodemsporen waren over de gehele bouwput aanwezig maar konden enkel schetsmatig op papier worden vastgelegd. In de zuidwestelijke hoek van de bouwput was een paalkuilconfiguratie van een Bandkeramisch gebouw aanwezig. Een aantal afvalkuilen dat hierlangs lag, moet tot hetzelfde gebouw hebben behoord. In het midden van de bouwput was een grote verkleuring aanwezig met zeer weinig vondstmateriaal. In het oostelijke gedeelte van de bouwput kwamen verscheidene vlekkerige verkleuringen voor met veel roodverbrande grond en plaatselijk veel witte brokjes verbrand botmateriaal. Uit vijf kuilen (genummerd A t/m E) konden vondsten worden geborgen. Twee ervan waren relatief rijk aan vondsten en de andere leverden slechts enkele vondsten op. Behalve kuil C lagen de afvalkuilen in het zuidwestelijk deel van de bouwput. Kuil C lag in de noordoosthoek van de bouwput. Het vondstmateriaal is onder de code BeGe02IX en met kuilnummer opgeslagen. Aardewerk boven in de kuilvulling was vaak stuk gereden door de zware machines die gebruikt werden bij de aanleg van de bouwput.

De strooivondsten betroffen diverse kleine fragmenten aardewerk, een gebroken en verbrande vuursteenkernel, diverse vuursteenafslagen en een fragment Wommersomkwartsiet, een maalsteenfragment, een fraaie krabber, twee klingfragmenten en wandfragment versierd aardewerk van een klein formaat pot en versieringstype AIII, vier wandfragmenten van grofwandig aardewerk en een vuistgrote kwartsiet met vlakgeslepen onderzijde.

Kuil B was rijk aan vondstmateriaal. Ongeveer 150 fragmenten grofwandig aardewerk kwamen hieruit tevoorschijn, waaronder vier grote opengewerkte oren en vijf lange afgeplatte knobbels. Van de 55 scherven dunwandig aardewerk waren 30 versierd. Overheersend zijn de versieringstypen AII, DII en AIII. Van een versierde pot werden relatief veel rand- en wandfragmenten gevonden met wandversiering type AII en randversiering in de vorm van twee rijen indrukken (zie figuur 5).

Incrustatie met witte pasta is aanwezig als vulling van de ingekraste versiering van diverse scherven die tot één pot behoren. De wandversiering van deze pot kan

Fig. 6. Versierde Bandkeramische scherf met doorboring, mogelijk een oud-tijdse reparatie (Beek-Geveik; BeGe02XB).

orden gerekend tot het type AIII en de randversiering wordt gevormd door twee puntenrijen. Ook heeft deze pot een platte knobbel in de wandversiering. Vermeldenswaard zijn verder twee versierde scherven

met doorboring en waarvan men aanneemt dat dit toenmalige reparatievoorzieningen zijn (zie figuur 6).

In het steenmateriaal uit deze kuil heeft vuursteen zoals gewoonlijk de overhand. Het betreft acht grote klingen, zeven klingfragmenten, twee krabbers en een fragment van een krabberkap, een grote brok en een kernvernieuwingstuk en 60 afslagen van diverse formaten. Opvallend is het relatief grote aandeel van Valkenburgvuursteen. Een krabber doet denken aan Lousbergvuursteen en de rest is donker en lichtgrijze vuursteen die overwegend behoort tot het type Rijckholtvuursteen.

Verder betrof het steenmateriaal een fragment van een maalsteen in de vorm van een brok kwartsiet en één grote en vijf kleine brokken donkergekleurde en relatief zachte zandsteen. De sleuven in deze brokken kunnen indiceren dat deze gebruikt zijn voor het gladschuren van pijlschachten.

Aan de hand van het voorkomen van de versieringstypen AII, DII en AIII op het aardewerk kan geconcludeerd worden dat het hier overblijfselen uit de laatste fase van de Oude Periode (fase Id) en uit de gehele Jonge Periode van het Bandkeramisch tijdperk betreft (fase IIa t/m IID).

Kuil C was aanzienlijk armer aan vondstmateriaal dan kuil B. De vuurstenen artefacten bestonden uit een relatief ronde klopper, een boortje en een spits met een nogal gedrongen vorm. De vijf versierde aardewerkfragmenten uit deze kuil zijn moeilijk in de typologie van de versieringen te plaatsen. Een randfragment heeft een randversiering met een lijn en twee rijen punten en een wandversiering die als DII te definiëren is. Uit kuil A is een klein versierd aardewerkfragment afkomstig met een versiering van het type AIII en met witte incrustatie. Opmerkelijk van kuil E is een randfragment met een verticale knobbel waarvan de relatief ronde bovenkant een delvormige indruk heeft. In 1991 is een vergelijkbaar stuk gevonden in een Bandkeramische afvalkuil te Berg aan de Maas (Hendrix 1997).

Gezien hun positionering ten opzichte van de huisplattegrond is het mogelijk dat de kuilen A, B en D tot deze huisplattegrond behoren. Grosso modo kan worden gesteld dat het hier overblijfselen uit de Jonge Periode van de Bandkeramiek betreft.

In 2002 werden op diverse plaatsen oppervlaktevondsten gedaan. Deels betrof dit vondsten op terreinen die reeds vaker bezocht waren en waarvan het archeologische karakter steeds duidelijk wordt. Voor een ander deel werden vondsten gedaan op nieuw bezochte terreinen.

Fig. 7. Voorwerp van
amfiboliet van een terrein
aan de Urmonderbaan
(lxbxh = 53x15x14 mm;
UrWeO02V).

Op een sinds 1982 bekend Bandkeramisch terrein aan de Urmonderbaan werd een stenen voorwerp gevonden van amfiboliet en met een typische vorm die doet denken aan een 'slijpsteentje' (UrWeO02VI). Het voorwerp is gebroken en de oorspronkelijke lengte is niet meer te achterhalen. De boven- en onderzijden zijn relatief vlak, de zijden zijn licht gebogen. Het voorwerp heeft een schuin naar beneden lopend snedevormig uiteinde (zie figuur 7). Dergelijke artefacten zijn vaker gevonden in Bandkeramische context, onder andere in de kuilvulling van de Bandkeramische nederzetting Stein-Keerenderkerkweg. Dit vrijwel identieke exemplaar bevindt zich in de collectie Beckers maar heeft een vrijwel symmetrisch uiteinde. Omtrent de functie van dit voorwerp is weinig bekend en hiervoor zijn ook geen duidelijke aanwijzingen bijvoorbeeld in de vorm van slijtagesporen aanwezig.

Op een terrein in het dal van de Keutelbeek bij Geverik werd de achterzijde van een hoge dissel(kling) gevonden. Het voorwerp is vervaardigd van grijszwarte kwartsiet bekend onder de aanduiding *grès à mica de Horion-Hozemont*. In deze omgeving moet Romeinse bebouwing aanwezig zijn geweest vanwege het aantreffen van dakpanfragmenten. Tussen het Romeinse bouwpuin werd een bodem van een pijparden kruikje gevonden en tevens een randfragment met schenktoot van een wijfjschaal (KeGe02II)

Op de landschappelijk karakteristieke hoogte ten zuiden van Elsloo genaamd *de Knuip* werd een zogenaamd *Rückenmesser* gevonden, een vuurstenen voorwerp uit het Paleolithicum (StKn02VII).

Gedurende 2002 is een aantal keren een Romeins villaterrein bij Grevenbicht bezocht en werden diverse vondsten van aardewerk gedaan (BoPa02VIII). Vergelijkbaar zijn de vondsten van de Romeinse villaterreinen tussen Obbicht en Grevenbicht waar diverse sites kunnen worden onderscheiden. De Romeinse bebouwing blijkt hier omvangrijker dan eerder bekend was en dit verdient nader onderzoek. De sites zijn gedurende het jaar een aantal keren bezocht en het vondstmateriaal is opgeborgen onder de code BoOG02.

In het Broekveld tussen Nattenhoven-Obbicht werd het onderzoek op de akkers voortgezet hetgeen resulteerde in een aantal vondsten van vuurstenen werktuigen uit het Neolithicum (ObBv02X).

Op een perceel te Guttecoven-Grasbroek werden vuurstenen artefacten gevonden die goed passen in het spectrum van de Bandkeramiek (GuGb02X). Nader onderzoek is voorzien in 2003.

Bandkeramiek en IJzertijd is bekend van een terrein aan de Heidekampweg te Stein en gedurende 2002 zijn daar weer diverse oppervlaktevondsten gedaan met de code StHkz02.

Tenslotte moeten vondsten van een terrein nabij de Hoogebosch bij Catsop-Elsloo worden vermeld die duiden op de aanwezigheid van Romeins en ook op overblijfselen uit het Neolithicum. Oude vondsten van dit terrein werden door de vinder geïnterpreteerd als Bandkeramiek (Van Hontem 1986). De huidige vondsten wijzen hier echter niet op en zeer waarschijnlijk zijn hier resten uit een andere periode van het Neolithicum aanwezig. De vondsten zijn ondergebracht onder de code StHob02 en het onderzoek op dit terrein wordt in 2003 gecontinueerd.

Literatuur

- Hendrix W.P.A.M. 1997, *Bandkeramiek te Berg aan de Maas, gemeente Stein*. Archeologie in Limburg 72, pp. 35-39, Maastricht.
- Hontem, J.A.C. van 1986. Vondstmeldingen. Maalsteen. Archeologie in Limburg 29 p.176.
- Modderman P.J.R. 1970, *Bandkeramik aus Elsloo und Stein*. Analecta Praehistorica Leidensia III Leiden.
- Velde, P. van de & C.Bakels 2002, *Beek-Geverikerveld 2000. Een Noodopgraving in een Prehistorisch Boerendorp*. Faculteit der Archeologie 2002 Leiden.
- Wijk, I.M. van 2002, *Elsloo revisited: een archeologische begeleiding in de Bandkeramische nederzetting van Elsloo*. Archol-Rapport 22 Leiden.